

Прогнозоване нарощення обсягів надходження молока сировини від сільгосп підприємств Полтавської та Київської областей до ТОВ «Миргородський сиркомбінат» можливе за подальшої активної діяльності підприємства в питаннях розширення сировинної зони та відповідно нарощення частки ринку. Від господарств населення прогнозується скорочення надходжень молока-сировини навіть при нарощенні частки ринку. Це зумовлене значним скороченням рівня його товарності (з 59,16% у 2011 році до 48,2% у 2015 році) через зростаючу тенденцію до самозабезпечення у господарствах населення.

Висновки. Отриманий за моделлю (2) прогноз обсягу закупівлі молока-сировини молокопереробним підприємством, визначений на основі прогнозних даних обсягу, рівня товарності молока та частки ринку молока-сировини у розрізі областей, дає деталізовану інформацію для планування заходів з розвитку сировинної зони з урахуванням етапів маркетингового управління товарними потоками підприємств молокопродуктового підкомплексу.

Література:

1. Волкова І.М. Маркетингові засади розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу [Електронний ресурс] / І.М. Волкова // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vviem/2011_1/7.pdf

2. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні / За ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка – К. : ННЦ ІАЕ. – 2005. – 340 с.

3. Євчук Л.А. Проблеми ринку молокопродуктів / Л.А. Євчук // Економіка АПК. – 2002. – №12. – С. 100–103.

4. Єріна. А. М. Статистичне моделювання та прогнозування. Навчальний посібник / А. М. Єріна. – Київ : КНЕУ, 2001. – 170 с.

5. Савицька В.Г. (Кудлай В.Г.) Шляхи вдосконалення функціонування молокопродуктового підкомплексу // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Кол. монографія у двох томах. Т.2 / За ред. П.Т.Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є.Мазнева. – К.: ІАЕ, - 2001.- С.147-149.

6. Сердюк Т.М. Модель оцінки ефективності маркетингового управління товарними потоками / Т.М. Сердюк // Вісник ДонНУЕТ. Науковий журнал. – 2011. – №4 (52). – С. 158-163.

Рецензент: д.е.н., професор Перебийніс В. І.

УДК 008.2:338.24:338.43.01

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО РИНКУ НА ОСНОВІ ПЕРЕДБАЧЕННЯ

Сидоренко О.В., к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті розглядаються базові питання визначення ролі наукових методів досліджень майбутнього у формуванні нової парадигми управління розвитком аграрних систем.

In the article are considered basic issues of the role of scientific research methods of the future studies for formation a new paradigm of management development of agriculture systems.

Постановка проблеми. За даними ООН більшість населення світу планети продовжує жити на сільських територіях, а життєво необхідна продукція знову ж таки виробляється в аграрній сфері. Проте в більшості країн не підвищилася а ні якість життя сільського населення, а ні підходи до аграрного виробництва. В епоху індустріалізації настійливо переконували всіх, що сільське господарство це лише придаток економіки, а ядро конкурентоздатності економіки полягає у розвитку промисловості.

Але вже на початку III-го тисячоліття пріоритети кардинально змінюються. Досвід останніх 20 років показує, що розвиток сільського господарства залежить від знань і технологій, і може давати високий прибуток. Він також може робити суттєвий вклад в модернізацію країн, що розвиваються. Прикладом є Чилі, де розвиток економіки опирався на сировинну галузь та сільське господарство, і підтримувалось зростаючими інвестиціями в освіту, науку, маркетингові дослідження, що дало цій країні конкурентні переваги [1]. Проте це швидше виключення. І хоча ніхто не піддає запереченню твердження, що аграрний сектор – це важлива складова світової економіки, все ж останні світові тенденції свідчать про зупинення його росту та скорочення інвестицій. Проблеми в розвитку набули системного та в деяких сферах незворотного характеру. І все це є ознакою втрати керованості над процесами розвитку. Управлінські підходи, які були вдалими в період індустріального росту, на сьогодні не в змозі впорядкувати цілі та запропонувати необхідні стратегії розвитку. На часі створення нової парадигми управління, яка має передбачити глобальний підхід до врахування проблем та перспектив аграрної сфери. Тобто підхід до сільського господарства не просто як до відокремленої галузі, а як до цілісної соціоекономічної системи, яка є фундаментом продовольчої безпеки, хранителем природи, національних традицій та історичного досвіду; частиною світового порядку, біосфери, врешті є головним фактором виживання людства. Позичування аграрної сфери як складної системи дозволить конструктивно формувати не тільки сценарії її розвитку, полегшити прийняття управлінських рішень щодо обрання найперспективніших, а й значно вирішувати такі глобальні проблеми як голод, збереження навколишнього середовища тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про достатньо потужну базу теоретично-прикладних наукових розробок в сфері загального управлінських систем [3, 6, 7, 14-17]. Проте питання аграрного розвитку в контексті досліджень майбутнього є слаборозвинені в сучасній науці, хоча й не нові: скажімо, методами, які сьогодні застосовуються у future studies в свій час вже оперував відомий вчений М.Кондратьєв. І, опираючись на них, стверджував, що «тільки здоровий ріст сільського господарства передбачає... потужний розвиток індустрії» та усїєї економіки, є гарантією стійкості усього народного господарства. Нажаль на багато поколінь наука, особливо вітчизняна, відкинула ідеї прогнозування майбутнього. Тільки сьогодні вони знову знайшли своїх прихильників, а їх методи стали об'єктами вчених-теоретиків та використовуються на практиці [1, 2, 10-13, 18].

Постановка завдання. Обґрунтування необхідності формування нової парадигми управління розвитком аграрної сфери, на основі використання методів досліджень майбутнього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність формування та реалізації нової парадигми управління може бути забезпечена при дотриманні принаймні наступних умов: необхідно врахувати особливості попереднього розвитку і сучасний стан економіки, менталітет і особливості країни; має бути враховано досвід та механізм менеджменту розвинених країн. Як висловився класик теорії розвитку Й.Шумпетер: «необхідно враховувати історичні події минулого для формування конкретного процесу розвитку» [3], що в перспективі полегшує інтегрування в світову економічну систему.

Але, як виявилось, найскладнішим є визначитись із наповненням нової парадигми управління розвитком, хоча за суттю «парадигми» – цілком природній процес, який обов'язково виліється в новітнє знання. Поняття парадигми було введено у філософію істориком Т. Куном у роботі ««The Structure of Scientific Revolutions»»: «під парадигмою я розумію визнані усіма науковими досягнення, які протягом певного часу дають модель постановки проблем та їх вирішення науковій спільноті» [4]. Тобто, парадигма – це одна або кілька фундаментальних теорій певної наукової галузі, які прийняті на озброєння конкретним колом науковців як зразок наукових досліджень в певний період часу, «парадигма будь-якої суспільної науки, зокрема і в менеджменті, ґрунтується на уявленнях про реальність. Їх формують вчені, письменники, викладачі, практики»[6]. Очевидно, що ця категорія наповнена суб'єктивізмом, адже описує «сукупність переконань, особливості сприйняття, цінності як практичні установки» певної спільноти, малої – на кшталт дослідницької групи, або крупної – наприклад, нації [5].

Ключовим у поясненні вибору тієї чи іншої парадигми є час. І як, власне відмічав той же Т.Кун, в науці в усі часи з'являлися факти, які не можливо було пояснити, перебуваючи в рамках прийнятої парадигми. Коли кількість подібних фактів ставало більше, назрівав процес її зміни. Сучасне покоління науковців-управлінців якраз знаходиться на етапі таких змін, в так званому стані екстраординарності науки. Якщо у ХХ ст. визначальними параметрами управлінської парадигми були доцільність і рівновага, то ХІ ст. вимагає замінити жорстку ієрархічну діяльність з незмінними правилами на системну взаємодію усіх складових соціально-економічних процесів, які опираються на гнучкі управлінські рішення та прогнози розвитку з врахуванням інтересів майбутніх поколінь.

Кількість та якість факторів, які стали впливати на суспільно-економічні процеси розширилася та суттєво змінилися: так раніше демографічна ситуація не викликала особливих застережень у світі, та сьогодні вона є ключовою у вирішенні питання продовольчої безпеки; якщо раніше більшість ресурсів у прогнозах не були обмежувачими факторами, то вже сьогодні вони є головним ускладненням для передбачень майбутнього розвитку усіх соціально-економічних систем. І так можна продовжувати.

Власне протиріччя між безмежними можливостями людської діяльності, що постійно намагається підкорити природу, і обмеженість можливостей біосфери в ресурсному забезпеченні цієї діяльності і стали причиною тих проблем, які поглинають всі досягнення попередніх поколінь, та ставлять під загрозу існування майбутніх. Питання біосфери та майбутнього розвитку цивілізації стоять настільки гостро, що на конференції ООН у Ріо-де-Жанейро у 1992 році було проголошено нову стратегію розвитку світу, яка була підтримана більшістю керівників країн. В основі цієї стратегії лежить концепція екологізації та гуманізації усіх галузей господарської діяльності людини задля забезпечення позитивного розвитку майбутніх поколінь. Це в першу чергу стосується аграрної сфери. Адже саме надмірна індустріалізація призвела до порушення балансу навколишнього середовища. Бездумне господарювання та самовпевненість, що природі не зашкодять мільйони тон шкідливих викидів в небо, в воду та в землю, призвело до швидкого опустошення територій та глобальних природних катаклізмів, які не просто знищують сотні видів тваринного та рослинного світу, а вже загрожують існуванню *homo sapiens*.

Ще в тому ж 1992 році 1700 видатних вчених світу (в тому числі 102 лауреати Нобелівської премії) опублікували меморандум «Учені світу попереджають людство», в якому наголошувалось, що продовження безвідповідального відношення до природних ресурсів беззаперечно призведе до загрози існування самої цивілізації. В подальшому протягом 20 років робилися прогнози розвитку сільського господарства з врахуванням обмеженості ресурсів. Проте це не мало належного впливу на широкі маси, а головне на бізнес. Супротив задекларованому у 1992 році сталому цивілізаційному розвитку надзвичайно жорсткий зі сторони крупного капіталу. Як доконаний факт назвала на Саміті Ріо+20 Гро Брундланд, відома як провідник ідеї «сталого розвитку», те, що «люди, які мають економічну владу, впливають на тих, хто ухвалює політичні рішення»[8]. Споживацько-хижацький підхід в господарюванні та управлінні, спрямований лише на отримання надприбутків, призвів до того, що прогнозоване науковцями скорочення ресурсів наступило швидше, ніж очікувалось. Проте розуміння серйозності ситуації наступає надто повільно. А бажання «пожитися» в момент надзвичайної нестабільності іще більш спокусливіше. Подібний план «збагачення» спрацьовував з відносно малими втратами за часів індустріалізації, хоча вже тоді підривав підвалини стійкості економік. Але сьогодні такі дії можна розцінювати як політичне та економічне мародерство, яке в кінцевому рахунку не піде на користь в тому числі й тому, хто так сподівається, що прогнози науковців, це всього на всього цифри на папері, які особисто на нього чи на його бізнес не вплинуть.

Нажаль тільки катастрофічність та незворотність більшості процесів змушує бізнес задуматися над проблемою забезпечення собі майбутнього існування. Але без врахування глобальних процесів сьогодні це вже не можливо. Тому попит на розробку довгострокових прогнозів – сценаріїв свого майбутнього – все ж зростає, особливо в розвинених країнах. Методи «future studies» стали широко використовувати у науково-технологічному прогнозуванні різноманітних бізнес-процесів. Багато комерційних компаній та державних

агентств вже сьогодні мають у своєму штаті професійних футурологів. В деяких організаціях працюють цілі відділи, які займаються прогнозуванням майбутнього, наприклад, в British Telecom, IBM, ЦРУ, BASF, Monsanto тощо [10].

Левову частку своїх передбачень науковці намагаються донести до широкої аудиторії, популяризувати. Адже в основі future studies лежать не просто надати можливі сценарії розвитку майбутнього, а ціла філософія, яка дає шанс людству зрозуміти, що змінити своє майбутнє можна вже сьогодні. Дослідження майбутнього, як його визначають сьогодні провідні футурологи світу, – це трансдисциплінарний підхід, який базується на системній науці до аналізу зразків змін у минулому, визначення трендів і можливих результатів змін сьогодення і побудова альтернативних сценаріїв можливих майбутніх змін, щоб допомогти людям створити те майбутнє, яке вони бажають.

Дослідження майбутнього опирається на досить потужну сучасну прогностику – більше сотні методів. Вони раціональні та наукові, зокрема [9]: аналіз нашарування причин (causal layered analysis), ігри, сценарний, Delphi, моніторинг, ретроспективний аналіз, аналіз перехресних впливів або взаємодії (cross-impact analysis), розробка майбутнього (futures workshops), аналізу видів та наслідків відмов (failure mode and effects analysis), біографічний (futures biographies), дерево цілей, імітаційне моделювання (simulation and modelling), експертних оцінок, соціально-мережевий аналіз (social network analysis), системний інжиниринг, трендовий аналіз, морфологічний аналіз, технологія прогнозування т.д.

Справді, є величезна кількість методів, які використовуються при дослідженні (прогнозуванні) майбутнього. Деякі з них є загальнонауковими, інші виключно футурологічні. Однак найбільш важливим є так званий "genius forecasting" – геній прогнозування, інтуїція, бачення. Передбачення майбутнього базується на інерційності соціально-економічних процесів, на виявленні причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій розвитку, тобто має інтуїтивну природу. Отже прогнозування майбутнього є творчим процесом, а разом усе складається у інтуїтивно-логічний аналіз. Використання лише технічних засобів не дозволить зробити справедливий прогноз. Тому прозріння геніїв може бути корисніше, ніж методологічні висновки [11].

Висновки. Отже, в умовах сучасного непередбачуваного світу традиційні управлінські механізми стають непродуктивними і усе менше відповідають практичним інтересам суспільства та аграрного бізнесу, оскільки фокусують свою увагу на жорсткому аналізі, короткостроковості прогнозування та статичності систем. В умовах мінливості середовища логічним є виникнення нової парадигми управління, яка концентрує свою увагу на складності і самоорганізації аграрної системи, її динаміці, на розробці довгострокових прогнозів її розвитку. З метою підвищення ефективності управління сучасна наука використовує широкий спектр методів аналізу і прогнозування, зокрема методи Future Studies, за допомогою яких складні системи стають більш гнучкими та адаптивними до змін.

Література:

1. Brüntrup M. Global trends and the future of rural areas [електронний ресурс]/ Michael Brüntrup, Dirk Messner. – International Journal «Rural 21». – Volume 14, №1. – 2007. – p.48-51 – Режим доступу: <http://www.rural21.com>
2. Кондратьев Н. Д. Избранные сочинения. / Под ред. В.Д. Григорьева, В.И. Винокурова. – М.: Экономика, 1993. – 543 с.
3. Шумпетер И. А. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, процента и цикла конъюнктуры) / Шумпетер И. А. – М.: Прогресс, 1982. – 362 с.
4. Дугин А. Г. Эволюция парадигмальных оснований науки / А. Г.Дугин. – М.: Арктогея-Центр, 2002. – 418 с.
5. Криппнер С. Холистическая парадигма [Електронний ресурс] / Стэнли Криппнер // Журнал «Урания». – М., 1992. – № 1. – Режим доступу: <http://www.uranian-books.ru/3020/>
6. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / Питер Друкер; Пер. с англ.: – М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 272 с.
7. Аналіз управлінських систем [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/paradigm>.
8. Блек Р. Саміт Ріо+20: невинувдані очікування на сталий розвиток [Електронний ресурс] / Річард Блек. – Сайт BBC Україна. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2012/06/120623_rio20_results_ko.shtml.
9. Methods in Futuring [Електронний ресурс] /Офіційний сайт World Future Society – Режим доступу: <http://www.wfs.org/methods>
10. Coate J. Why Study the Future? [Електронний ресурс] /J. Coate. – Режим доступу: <http://josephcoates.com/articles.html>.
11. Dator J. Futures Studies and Futures Research [Електронний ресурс] / J.Dator. – Hawaii Research Center for Futures Studies – Режим доступу: <http://www.futures.hawaii.edu/publications/futures-studies/WhatFSis1995.pdf>.
12. Moll Peter. The Thirst for Certainty: Futures Studies in Europe and the United States / P. Moll. – Knowledge Base of Future Studies – Режим доступу: <http://master-foresight-innovation.fr/wp-content/uploads/2012/06/PMoll>.
13. Slaughter R. The Knowledge Base of Futures Studies as an Evolving process [Електронний ресурс] / Оф. сайт R. Slaughter. – Режим доступу: http://richardslaughter.com.au/?page_id=1103.
14. Ивахненко А. Г. Долгосрочное прогнозирование и управление сложными системами. / А.Г Ивахненко. – «Техніка», 1975 – 312 с.
15. Абалкин Л. О Новой концепции долгосрочной стратегии: [текст] / Абалкин Л. О. // Вопросы экономики. – 2008, № 3. – С. 37-38.
16. Лукинов И. И. Эволюция экономических систем / Лукинов И.И. – М.: Экономика, 2002. – 567 с.
17. Катъкало В. С. Эволюция теории стратегического управления / Катъкало В.С. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во «Высшая школа менеджмента»; Издат. Дом С.-Петербур. гос. Унта, 2008. – 548 с.
18. Бородіна О. Аграрна політика України: витоки, сучасний стан і нові можливості в контексті інституціоналізму та викликів глобалізації / Бородіна О. // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 94-111.

Рецензент: д.е.н., професор Охріменко І.В.